

Артеменко Т.М., Лишко І.П.,
*Національний університет «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»*

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Навчання мови для успішної комунікації є однією з провідних проблем сучасної методики викладання іноземних мов. Розвиток суспільства змінює стратегії навчання, які все більш спрямовані на формування у тих, хто навчається, комунікативної компетенції, однією із складових якої є соціокультурна компетенція. Практичному оволодінню іноземною мовою сприяє оволодіння іншомовною культурою у широкому сенсі. Відомо, що мова виникає, розвивається та існує як соціальний феномен. Її основне призначення полягає в тому, щоб забезпечити спілкування між членами соціуму [2:17]. Соціальний характер мовленнєвої взаємодії людей все більш стає актуальним об'єктом дослідження. Він означає, що мовленнєва діяльність людини пов'язана з її предметною діяльністю і характеризується певним набором цілей і задач. При цьому передача та прийом інформації є головним процесом комунікації.

Також в залежності від цілей комунікантів здійснюється певний вплив адресанта на адресата в умовах інтеракту і адресата на адресанта в умовах подвійного інтеракту [4:129].

Дослідження показують, що нейтральних висловів не буває. Констативи, наприклад, несуть інформацію і водночас здійснюють вплив: переконують у необхідності виконання певних дій, у вірності доводів, впливають на почуття людини, на її погляди, сприяють обміну думками. Прагматична варіативність констативів залежить від специфікаторів прагматичної установки комуніканта та набору параметрів, які необхідні для здійснення мовленнєвої комунікації. До перших належать, наприклад, мотиваційна ознака, ознака ієрархічних статусів комунікантів; до других – сфера та ситуація спілкування, рольові установки, характеристика учасників спілкування.

Комунікативна діяльність включає мовленнєву дію і реакцію на неї. Реакція на мовленнєву дію в умовах інтеракту як і сама дія відбиває основні види соціальних процесів, які лежать в основі міжособових контактів. Реакція адресата залежить від цілей і умов комунікації. Таким чином, розуміння інформації та її осмислення не завжди є однаковими. Ефективність спілкування визначається тим, як зрозуміли один одного його учасники, якими словами або діями підтвердили зворотній зв'язок. Під зворотнім зв'язком в ситуації спілкування ми розуміємо вирішення комунікативних задач, які реалізуються у реактивних діях співрозмовників [3:149]. Реакція на мовленнєву дію реалізується різноманітними тактиками спілкування, які спрямовані на пояснення, уточнення, вираження емоційної згоди зі змістом репліки адресанта. Зворотній зв'язок також може демонструвати протилежну точку зору, небажання показувати відношення до дії, дискредитацію адресанта.

Закономірності успішної комунікації вивчаються багатьма вченими. Втілення таких досліджень у практику викладання іноземних мов веде до ефективного оволодіння мовами. Для здійснення такого оволодіння необхідно реалізовувати комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення мовних явищ, навчити студентів використовувати відповідні мовленнєві дії та найбільш ефективні стратегії спілкування для реалізації певних намірів. Також необхідно моделювати на заняттях реальне спілкування з точки зору його функціональних компонентів. Знання закономірностей функціонування мовних одиниць разом з аналізом їх семантичних та прагматичних особливостей допоможе майбутнім фахівцям адекватно відчувати себе у іншомовному середовищі, легко інтегрувати у різні мовні колективи.

Об'єктом дослідження даної статті є прагматичні й семантичні особливості дисоціативно-спрямованих констативних реплік-відповідей діалогу, у яких дисоціація конкретизується різноманітними тактиками. Констативні форми спілкування широко використовуються у комунікативному процесі. Дослідження їх прагматичних і семантичних особливостей є дуже актуальним при навчанні спілкування іноземною мовою. В статті наводиться

аналіз прагматичних і семантичних аспектів дисоціативно-спрямованих констативних реплік-відповідей діалогу і виділяються діалогічні взаємодії, які демонструють ухилення від прямого реагування, аргументоване пояснення, зміщення вектора реагування. Всі ці тактики обумовлені певними цілями комунікантів.

Зміст дисоціативно-спрямованих констативних реплік характеризується значенням заперечення, ухилення від прямого реагування, аргументованого пояснення, зміщення вектора реагування, які обумовлені прагматичними намірами комунікантів. Всі відповіді-репліки в зазначеному типі діалогу можуть бути зрозумілі як згода чи незгода зі змістом початкової репліки. Але адресат може навмисно висловлюватися неоднозначно. Така тактика визначається нами як тактика ухилення від прямого реагування. Вона містить позитивну оцінку змісту початкової репліки. Дійсна точка зору адресата може бути прихована, хоча при буквальному тлумаченні відповідь інтерпретується як згода з інформацією, яка надається початковою реплікою. До репліки-відповіді може додаватися інша інформація, яка, по суті, є контраргументацією. Така інформація робить відповідь однозначною і висловлює, наприклад, незгоду. Тактика ухилення від прямого реагування також реалізується репліками, які демонструють нібито невпевненість адресата.

Незгода також може бути проілюстрована тактикою аргументованого пояснення, яке є контрадикторним по відношенню до змісту початкової репліки.

Контрадикторне пояснення може мати різні варіанти. Воно може висловлювати виправдання подій з точки зору адресата. Це виправдання, наприклад, підкреслюється часткою *only*.

Пояснення також може відображати емоційний подив адресата щодо репліки адресанта. При цьому контрадикторність, яка має місце, посилюється засобами інтенсифікації висловлювання, наприклад, ступенем порівняння прикметників.

Емоційний стан адресанта може відобразитися у репліці-відповіді не тільки контрадикторністю, але й мати характер заспокоєння. Мовним засобом реалізації цього комунікативного наміру адресата є, наприклад, частка *even*.

Висловлення заспокоєння може мати відтінок іронії. Це досягається за допомогою посилюючого прислівника *really*.

Слід також звернути увагу на репліки, які передають негативне ставлення до змісту початкової репліки. Але такі репліки спрямовані на користь адресанта. До них належать, наприклад, пояснення-попередження про негативні наслідки можливої події, яка може здійснитися по відношенню до адресанта.

Стратегія незгоди також може актуалізуватися за допомогою тактики зміщення вектора реагування. Переведення вектора реагування на непряму відповідь за допомогою певних мовленнєвих засобів є суттю даної тактики.

Неадекватна інтерпретація комунікативного наміру адресанта демонструє певне відношення до адресанта і небажання продовжувати спілкування у запропонованій манері. Результатом такої інтерпретації є порушення логічного

ходу діалогу. У цьому випадку адресат демонструє своє небажання вести розмову на запропоновану тему. Для порушення логічного ходу спілкування може бути використана, наприклад, семантична неоднозначність початкової репліки. Вказані репліки, при спрямуванні на пресупозицію початкової репліки, можуть перекреслювати її зміст.

Під час комунікації адресат може намагатися дискредитувати адресанта шляхом реагування не на актуальну інформацію, а на кваліфікаційну пресупозицію. Адресат у такому випадку навмисно порушує структуру комунікативної ситуації з метою припинити спілкування на певну тему. Порушення структури комунікативної ситуації з метою припинити спілкування може бути здійснено шляхом неототожнення, наприклад, часу виконання дії.

Виходячи з вивчення дисоціативно-спрямованих реплік констативного діалогу можна зробити висновок про синкретизм прагматичних значень незгоди і ухилення від прямого реагування, аргументованого пояснення, зміщення вектора реагування. Такі репліки-відповіді можуть бути спрямовані на здійснення впливу на адресанта. Це може бути досягнуто за допомогою вживання певних експліцитних елементів у даних репліках. Цими елементами можуть бути частка *only*, ступені порівняння прикметників, семантика слівформ, які використані в репліці, прислівник *really*, та ін. Такі елементи показують відношення того, хто говорить до проблеми, яка обговорюється.

Виходячи з аналізу мовного матеріалу слід зазначити, що необхідною складовою навчання іноземних мов на сучасному етапі є комунікативна компетенція, яка надає можливість використовувати знання системи мовних форм у цілях комунікації. Комунікативний підхід до вивчення мови відображає комунікативне призначення мовної одиниці, її співвідношення з поведінкою і діяльністю того, хто говорить. Нейтральних висловів не існує. Будь-який вислів несе на собі відбиток особистості людини. При комунікації людина не тільки може передавати свої почуття і думки, а й скласти свій образ. В результаті мовленнєвої взаємодії адресант намагається вплинути на адресата, а адресат не тільки отримує інформацію, а й отримує уявлення про комунікативні наміри адресанта. Будь-яка фраза комунікантів показує їх відношення до теми бесіди.

Під час навчання студенти повинні навчитися обирати такі мовні засоби, які в певній мірі відображають їх наміри при спілкуванні, при цьому слід урахувати соціокультурний контекст. При навчанні іноземних мов слід розглядати мовленнєву взаємодію як основну ціль комунікації, на досягнення якої спрямовано вибір мовних засобів. Слід аналізувати зі студентами можливі інтенції комунікантів, які можуть бути висловлені по-різному. Аналіз емоційних, експресивних, образних засобів мови допоможе правильно використовувати їх для успішної комунікації. Існують різні аспекти мовленнєвого спілкування, знання яких надає можливість здійснити певні комунікативні наміри при спілкуванні. Мовна комунікативна діяльність повинна бути об'єктом навчання іноземних мов. Такий підхід до їх навчання пов'язаний з

розширенням сфери спілкування сучасної молоді, життя і діяльність якої вимагають знання правил вживання мовних одиниць, а не тільки розуміння їх семантичних особливостей. Аналіз певних мовленнєвих стратегій комунікантів і відповідних мовних засобів реально допоможе вирішити питання формування комунікативної компетенції, яка є необхідною складовою процесу навчання іноземних мов. Кожний елемент мови є дуже складним і чутливим інструментом, на якому грає той, хто користується мовою. Таким чином, сприйняття і розуміння повідомлення адресатом залежить від того, як використовує цей інструмент адресант [1:97]. Аналіз реплік комунікантів навчає студентів свідомо підходити до вибору стратегій і тактик спілкування, навчає їх веденню аргументованої дискусії, що сприятиме вирішенню певних комунікативних намірів.

Подальше перспективне вивчення дисоціативно-спрямованих реплік-відповідей у складі констативного діалогу, які демонструють стратегії комунікантів у процесі спілкування, пов'язано з семантико-прагматичним аналізом реплік незгоди і поглибленим вивченням тактик неоднозначних відповідей і скритої опозиції.

Література:

1. Блалар П.М. Язык как инструмент социальной власти / П.М.Блалар. Язык и моделирование социального взаимодействия / [сост. В.М. Сергеева, П.Б. Паршина; общ. ред. В.В. Петрова.] – М.: Прогресс, 1987. – С. 88-125.
2. Гаврилова М.В. Методы и методики исследования политической коммуникации / М.В. Гаврилова. – СПб.: Издательство Невского института языка и культуры, 2008. – 91 с.
3. Основы теории коммуникации / [Под ред. проф. М.А. Василика.] – М.: Гардарики, 2003. – 615 с.
4. Яковлев И.П. Ключи к общению. Основы теории коммуникации / И.П.Яковлев. – СПб., «Авалон», «Азбука- классика», 2006. – 240 с.